

Odrednice načina rješavanja sukoba u partnerskom odnosu

Matošević, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:654109>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Lucija Matošević

ODREDNICE NAČINA RJEŠAVANJA SUKOBA U
PARTNERSKOM ODNOSU

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Lucija Matošević

ODREDNICE NAČINA RJEŠAVANJA SUKOBA U
PARTNERSKOM ODNOSU

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Slavica Blažeka Kokorić

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Načini rješavanja partnerskih sukoba.....	2
3. Odrednice načina rješavanja sukoba u partnerskom odnosu	8
3.1 <i>Osobna obilježja kao odrednice načina rješavanja partnerskih sukoba</i>	8
3.1.1 <i>Spol i seksualna orijentacija</i>	8
3.1.2 <i>Samopoštovanje i suosjećanje</i>	10
3.2 <i>Obilježja partnerskog odnosa kao odrednice načina rješavanja partnerskih sukoba</i>	12
3.2.1 <i>Trajanje partnerskog odnosa</i>	12
3.2.2 <i>Doživljaj emocionalnog sagorijevanja u partnerskom odnosu</i>	13
3.2.3 <i>Seksualna intimnost</i>	14
3.2.4 <i>Prethodna iskustva s rješavanjem sukoba</i>	15
3.2.5 <i>Usklađenost partnera oko upravljanja obiteljskim financijama</i>	15
3.3 <i>Obilježja okoline kao odrednice načina rješavanja partnerskih sukoba</i>	16
3.3.1 <i>Iskustva iz primarne obitelji</i>	16
4. Teorijska polazišta bitna za razumijevanje načina rješavanja partnerskih sukoba	17
4.1 <i>Teorija privrženost</i>	18
4.2 <i>Teorija socijalnog učenja i naučeni obrasci komuniciranja</i>	21
4.3 <i>Teorija sociometra</i>	22
5. Povezanost socijalnog rada i rješavanja partnerskih sukoba	22
6. Zaključak	23
7. Literatura	26

Odrednice načina rješavanja sukoba u partnerskom odnosu

Sažetak:

Partnerski sukobi neizbježan su dio svakog partnerskog odnosa. Kakav će biti utjecaj sukoba na kvalitetu i stabilnost partnerskog odnosa, velikim dijelom ovisi o načinima ponašanja partnera u sukobu i o sposobnosti partnera da konstruktivno razriješe sukobe u svom odnosu. Način na koji osobe reagiraju u partnerskom sukobu, ovisi o različitim čimbenicima, među kojima se ističu osobna obilježja i iskustva iz primarne obitelji, obilježja partnerskog odnosa te utjecaj šire okoline. Sagledavanje načina rješavanja sukoba u određenom partnerskom odnosu važno je kako bi se unaprijedila kvaliteta odnosa i prevenirala nestabilnost partnerskog odnosa. Cilj ovog rada je predstaviti teorijske i istraživačke spoznaje o različitim odrednicama načina rješavanja partnerskih sukoba te ponuditi neke praktične implikacije za djelovanje socijalnih radnika usmjereno na pružanje stručne podrške parovima u konstruktivnom razrješavanju partnerskih sukoba.

Ključne riječi: partnerski sukobi, načini rješavanja partnerskih sukoba, odrednice načina rješavanja sukoba, stručna podrška u rješavanju sukoba

Determinants of conflict resolution in intimate relationships

Abstract:

Conflicts in intimate relationships are an inevitable part of them. What will be the impact of the conflict on the quality and stability of the relationship, largely depends on the ways of behaviour of the partners in the conflict and on the ability of the partners to constructively resolve conflicts in their relationship. The way people react in partner conflicts depends on various determinants, among which stand out personal characteristics and experiences from their primary family, characteristics of the intimate relationship and the influence of their wider surroundings. Consideration of the way of resolving conflicts in a certain intimate relationship is important in order to improve the quality of the relationship and to prevent instability of the relationship. The aim of this paper is to present theoretical and research findings about various determinants of conflict resolution in intimate relationships and to offer some practical implications for the activities of social workers aimed at providing professional support to couples in constructive conflict resolution.

Keywords: partner conflicts, ways of conflict resolution in intimate relationships, determinants of conflict resolution, professional support in conflict resolution

Izjava o autorstvu rada

Ja, Lucija Matošević pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Lucija Matošević

Datum: 01.07.2024.

1. Uvod

Suočavanje sa sukobima u interpersonalnim odnosima bilo koje vrste, a posebice u intimnom partnerskom odnosu, kod mnogih ljudi izaziva nelagodu i osjećaj da je sukobljavanje nešto loše i da situacije sukobljavanja treba izbjegavati. Takav tradicionalan pristup poimanju sukoba bazira se na stajalištu da je sukob nepoželjan, štetan i neprihvatljiv, no suvremeni pristup sukobima ističe da je sukob šansa za jasnije definiranje problema, poticanje pozitivne promjene te povećanje kvalitete odnosa (Brajša, 1996., prema Skupnjak, 2020.). Sukob kao pojavu ne treba a priori klasificirati kao nešto dobro ili loše. Ono što može biti dobro ili loše je naša reakcija na sukob te sam ishod sukoba (Deutsch i Coleman, 2000., prema Fisher, 2000.).

Različiti autori ponudili su različite definicije sukoba pa tako Petz (1992, prema Pečnik, 1994:59) navodi da je sukob „*pojam koji označava situaciju kada postoje suprotna zbivanja i tendencije, ponašanja, čuvstva*“. Fisher (1990., prema Fisher, 2000.) sukob opisuje kao neusklađenost, odnosno nepodudaranje želja i interesa dviju ili više osoba koje su u određenoj vrsti odnosa, pri čemu se uz nepodudaranje često javlja i želja za kontrolom druge osobe, te dokazivanjem vlastite pravičnosti.

Sukobi se mogu javiti u svim vrstama interpersonalnih odnosa. Bračni odnos predstavlja specifičnu vrstu interpersonalnog odnosa koji je posebno pogodan za javljanje sukoba jer uključuje visok stupanj međuovisnosti partnera (Ćubela Adorić i Kovač, 2010.), zajednički život i dijeljenje različitih aspekata života. Samim time načini reagiranja partnera kod sukobljavanja u bračnom i izvanbračnom partnerskom odnosu mogu biti drugačiji od npr. situacija sukobljavanja na radnom mjestu.

Na koji način će osobe rješavati sukobe u svom partnerskom odnosu, ovisi o velikom broju čimbenika. Različita istraživanja ispitivala su postoji li povezanost između raznih osobnih obilježja, obilježja partnerskog odnosa i okoline s načinima rješavanja partnerskih sukoba. Sagledavanje načina rješavanja sukoba u određenom partnerskom odnosu važno je kako bi se pravovremeno prepoznali "znakovi opasnosti" koji ukazuju na destruktivno rješavanje partnerskih sukoba te kako bi se prevenirala nestabilnost partnerskog odnosa (Blažeka Kokorić i Stolfa, 2021.).

Cilj ovog rada je predstaviti teorijske i istraživačke spoznaje o različitim odrednicama načina rješavanja partnerskih sukoba te ponuditi neke praktične implikacije za djelovanje socijalnih radnika usmjereno na pružanje stručne podrške parovima u konstruktivnom razrješavanju partnerskih sukoba.

2. Načini rješavanja partnerskih sukoba

Sukobi se javljaju kao neizbježan dio partnerskog odnosa, a mogu biti potaknuti različitim okolnostima i svakodnevnim situacijama. Primjerice, među partnerima sukob se može pojaviti oko komunikacije, odgoja djece, financija, neispunjenih očekivanja oko načina izražavanja ljubavi, nezadovoljstva reakcijom ili postupcima partnera u određenoj situaciji itd. U suočavanju sa sukobom u partnerskom odnosu partneri bi trebali težiti razrješavanju sukoba, a ne izbjegavanju istog.

Pečnik (1994.) navodi tri glavne moguće reakcije na situaciju sukoba, a to su napad, bijeg i kreativno promišljeniji odgovor. Napad i bijeg predstavljaju dvije suprotstavljene, impulzivne reakcije na sukob. Napad se odnosi na aktivnu, a bijeg na pasivnu impulzivnu reakciju na sukob. Napad uključuje ponašanja kao što su vikanje, upadanje u riječ, inzistiranje na tome da smo u pravu, postavljanje ultimatumata i slično. Bijeg je pasivna reakcija koja se manifestira stalnim razmišljanjem o problemu, traženjem krivca, negativnim atribuiranjem osobe i njenog ponašanja pred drugim ljudima, bez spremnosti da se problem direktno iskomunicira s osobom s kojom smo u sukobu. Napad i bijeg negativni su načini rješavanja sukoba jer proizlaze iz nemogućnosti kontrole vlastitog ponašanja, vlastite komunikacije te vlastitih emocija i misli. Također proizlaze iz neznanja i nesnalaženja u situacijama sukoba, a takve strategije obično koriste osobe koje kroz svoj život i odrastanje u primarnoj obitelji nisu bile izložene konstruktivnim načinima rješavanja sukoba ili ih nisu usvojili. S druge strane, kreativno promišljeni odgovor na situaciju sukoba podrazumijeva moć vladanja nad svojim ponašanjem, mislima i komunikacijom (Pečnik, 1994.).

Pečnik (1994.) ističe da ako osobe u situaciji sukoba procjene ugroženosti vlastitih interesa, tada vrlo često reagiraju impulzivnim reakcijama napada ili bijega, no to

nikako nisu jedine moguće reakcije na sukob. Strategije rješavanja sukoba mogu se bazirati na pregovaranju i posredovanju. Pregovaranje je način pristupanja sukobu u kojemu sukobljene strane neposredno razgovaraju, a prioriteta u njihovom neposrednom kontaktu jesu odvajanje osobe od problema (na osobu gledam kao na suradnika, ne protivnika), usmjeravanje na interese (koju potrebu žele zadovoljiti obje osobe), osmišljavanje više alternativnih rješenja te ustrajnost da rješenje bude utemeljeno na objektivnim kriterijima (niti jedna osoba ne bi trebala imati više moći u sukobu, u smislu da bi se njenim interesima dalo više značaja) (Fisher i Ury, 1991., prema Pečnik, 1994.). Posredovanje je pristup rješavanju sukoba u koji se uključuje neutralna treća osoba kako bi pomogla u rješavanju sukoba kroz realnije, nepristrano sagledavanje situacije i donošenje objektivnije odluke o mogućem rješenju problema (Cornelius i Faire, 1989., prema Pečnik, 1994.).

Na konačnu odluku osobe o tome koju strategiju sukobljavanja će koristiti u određenoj situaciji utječu mnogi faktori, posebice procjena osobe o uspješnosti određene strategije, percepcija vlastite moći u određenom odnosu te uvjerenje postoji li mogućnost da suprotstavljene strane u sukobu pronađu alternativno rješenje koje će svima odgovarati (Pruitt i Rubin, 1986., prema Pečnik, 1994.).

Fisher (2000.) ističe da u rješavanju partnerskog sukoba partnerima uvelike može pomoći pristup koji je usmjeren na zajedničko definiranje problema. Naime, u mnogim situacijama do sukobljavanja između partnera dolazi zbog toga jer se partneri nisu dobro razumjeli ili supogrešno pretpostavili koji motivi stoje iza nekog partnerovog ponašanja. Ako partneri zajedno uspiju definirati svoje potrebe i interese koje žele ostvariti, ako zajedno verbaliziraju kako se osjećaju i kako ponašanje drugog partnera djeluje na njihove osjećaje, lakše će zajednički doći do međusobnog razumijevanja, a samim time i do rješenja sukoba. Kroz usmjerenost na zajedničko rješavanje problema, partneri mogu doći i do spoznaje da u nekoj situaciji nije ni postojao pravi razlog za sukob već se samo nisu dovoljno dobro razumjeli (Fisher, 2000.)

Nadalje, Pečnik (1994.) također navodi da je za konstruktivno razrješenje sukoba najvažnija orijentacija oba partnera na zajedničko rješavanje problema. Nasuprot tome, okretanjem partnera jednog protiv drugoga, slušanjem samog sebe, ne

uzimanjem u obzir partnerovih osjećaja, interesa i stavova, sigurno neće doći do konstruktivnog rješavanja sukoba.

Do teškoća u rješavanju problema može doći zbog pogreška u komunikaciji, odnosno pogrešnog pretpostavljanja što je partner htio reći (Brajša, 1996., prema Skupnjak, 2020.) te zbog selektivnog slušanja. Selektivno slušanje je vrsta slušanja u kojoj je pozornost slušatelja usmjerena na točno određene dijelove nečije priče. Tijekom selektivnog slušanja osoba koja je slušatelj zapravo traži informacije koje su njoj bitne i samo se na njih fokusira (Gu, 2018.). Selektivno slušanje se često javlja u partnerskim sukobima u situacijama kada je osoba usmjerena samo na svoje osjećaje i potrebe, a istovremeno ignorira osjećaje i potrebe partnera.

Za uspješno rješavanje sukoba bitno je i kakav stav imaju osobe prema sukobu. Kako bi se sukob riješio na konstruktivan način, na sukob bi trebalo gledati kao na mogućnost da se unaprijedi odnos, da se partneri bolje razumiju, da saslušaju što im druga strana ima za reći, koji su njezini interesi i motivi, kakvo je njeno mišljenje i kako se osjeća zbog određene situacije. Na taj način kroz konstruktivno rješavanje sukoba u partnerskom odnosu može doći do većeg razumijevanja i produbljivanja odnosa. Ako se partneri ne uspiju složiti oko neke situacije, mogu prihvatiti da imaju suprotna mišljenja vezana uz problem te da unatoč tome žele zajednički nastaviti graditi svoj odnos ili ga prekinuti.

Korištenje kreativno promišljenih odgovora u rješavanju sukoba donosi brojne dobrobiti za sudionike sukoba, ne samo na odnosnoj već i na osobnoj razini. Nakon ovakvog načina rješavanja sukoba, osobe osjećaju veće samopouzdanje i olakšanje jer su uspjele verbalizirati svoje mišljenje te iskreno izraziti kako se osjećaju. U partnerskom odnosu osjećaju veću sigurnost jer imaju iskustvo da mogu otvoreno govoriti o tome što osjećaju i misle, bez susprezanja i straha da njihov partner/ica to neće prihvatiti jer možda ima drugačije mišljenje (Carnevale i Pruit, 1992., prema Ajduković i Pečnik, 2007.).

Jedna od glavnih odrednica konstruktivnog rješavanja sukoba je asertivna komunikacija koja podrazumijeva otvoreno iznošenje svog mišljenja, odbijanje tuđih mišljenja ili prijedloga s kojima se ne slažemo (bez straha ili krivnje) te najvažniji

ishod ovog načina komunikacije je konsenzus (Zarevski i Mamula, 1998., prema Skupnjak, 2020.). Suprotnost od asertivnog komuniciranja je pasivno-agresivno komuniciranje kroz koje se ne izražavaju svoji osjećaji, misli i potrebe autentično i istinito, već se prikrivaju ili se izražavaju kroz glasan i uvredljiv govor, okrivljavanjem drugog partnera.

Ako se u partnerskom odnosu sukobe rješava kroz kreativno promišljene odgovore, zajedničko definiranje problema, fokusiranje na rješavanje problema, a ne na dokazivanje svoje pravičnosti, na taj način partneri mogu pronaći nove načine rješavanja problema i rješenja koja mogu biti zadovoljavajuća za obje strane, a ne samo za jednu od njih (Pečnik, 1994.).

Ishodi sukoba mogu se razlikovati ovisno o tome tko se doživljava kao „pobjednik“ u sukobu. Pri tome je moguće razlikovati sljedeće tri situacije: (a) jedna osoba pobjeđuje, a druga gubi, (b) obje osobe gube te (c) obje osobe pobjeđuju (Blake, Shepard i Mouton, 1964., prema Fisher, 2000.).

a) +/- pristup („pobjednik – gubitnik“)

Ovaj način rješavanja sukoba obično se usvaja kroz modele učenja tj. socijalizacijom u djetinjstvu, a manifestira se kroz vikanje, agresiju, potrebu za moći i dominacijom. Na sukob se gleda kao na vrstu natjecanja u kojoj jedna osoba mora apsolutno pobijediti, a druga izgubiti. Pristup je u potpunosti „crno-bijeli“, teži se tome da se dokaže da je jedna osoba u pravu, a druga nije. Gubitnik mora biti svjestan da je njegovo mišljenje krivo jer je jedan od glavnih ciljeva pobjednika da dokaže gubitniku da je u krivu. Kao što se može vidjeti, ovaj pristup se temelji na suprotstavljenim pozicijama „mi-oni“. Ne uzimaju se u obzir i ne validiraju osjećaji, misli, iskustvo druge strane niti se uzima u obzir dugoročno zadovoljstvo u vezi. Osobi u sukobi je samo bitna pobjeda i dokazivanje da je ona u pravu (Blake, Shepard i Mouton, 1964., prema Fisher, 2000.).

b) -/- pristup („gubitnik – gubitnik“)

Ovakav pristup temelji se na ignoriranju i negiranju problema („stavljanju pod tepih“) te „zaglađivanju“ sukoba. Osoba kroz ovaj način rješavanja sukoba zapravo

ne rješava problem, već ga izbjegava ili zaobilazi. Obično je spremna na zamišljene ustupke ili vrlo male kompromise s kojima ni jedna strana u sukobu nije u potpunosti zadovoljna jer nije ostvarila svoje potrebe ili interese. Razlozi za korištenje ove strategije mogu biti raznovrsni: strah od prekida odnosa, strah od eskaliranja svađe, strah od reakcije drugog partnera, strah od toga da će se promijeniti partnerovo mišljenje i doživljaj druge strane itd. U svakom slučaju, ovo nije način na koji se konstruktivno i dugoročno rješava sukob (Blake, Shepard i Mouton, 1964., prema Fisher, 2000.).

c) +/+ pristup („pobjednik – pobjednik“)

Ovaj pristup predstavlja svjesno i sustavno rješavanje sukoba kroz kreativno promišljene odgovore. Zajedničkim rješavanjem problema dolazi se do zaključaka, iznošenjem misli, osjećaja i potreba drugom se partneru pokazuje svoja strana percepcije problema. Kroz ovaj pristup želi se maksimizirati zadovoljenje potreba oba partnera, a cilj je ostvariti dugoročno zadovoljstvo u vezi. U ovom pristupu partneri se ne fokusiraju na to da jedan drugome dokažu kako su u pravu, već se fokusiraju na zajedničko rješavanje problema. Nikome nije cilj pobijediti u sukobu, već je svrha rješavanje problema pri čemu su partneri na zajedničkoj strani nasuprot problemu (Blake, Shepard i Mouton, 1964., prema Fisher, 2000.).

Kurdek (1994., 2001., prema Blažeka Kokorić i Matković, 2022.) ističe sljedeće četiri strategije rješavanja partnerskih sukoba: a) *pozitivno rješavanje problema* – temelji se na zajedničkom rješavanju problema, kompromisu i pregovaranju, b) *konfliktni način rješavanja sukoba* – uključuje vikanje, gubitak kontrole i agresiju, c) *povlačenje* - uključuje ignoriranje partnera, zatvaranje u sebe te d) *popuštanje* – odustajanje od svojih potreba i želja, te prihvaćanje partnerovih argumenata, čak i kada se ne slažemo s njima

U literaturi se često navodi i model dvostrukog interesa (Thomas i Kilmann, 1975., Ajduković i Sladović Franz 2003., sve prema Blažeka Kokroić i Matković, 2022.) u kojem se, ovisno o usmjerenosti osobe na postizanje osobnog cilja ili očuvanje odnosa, razlikuje pet osnovnih stilova ponašanja u sukobima (1) borba/nadmetanje,

(2) odustajanje/prilagođavanje, (3) izbjegavanje, (4) kompromis i (5) zajedničko rješavanje problema.

Iste strategije opisuju je i Skupnjak (2020.), navodeći sljedeće njihove karakteristike:

- a) *Izbjegavanje* je strategija u kojoj osoba izbjegava rad na problemu u nadi da će taj problem sam s vremenom nestati, ako ga dovoljno dugo bude ignorirala. To čini zbog nedostatka samopouzdanja ili zbog toga što osoba sukob percipira kao neprijateljsko ponašanje. Osoba na taj način zapravo izbjegava suočavanje s emocijama. Korištenjem ove strategije može doći do izgradnje krivih mišljenja na temelju neprovjerenih pretpostavki koje imamo o našem partneru. Ova strategija se najčešće koristi kada nam predmet rasprave nije toliko bitan ili kada shvatimo da smo u krivu.
- b) *Popuštanje* je strategija u kojoj je osoba spremna staviti po strani svoje argumente i interese te prihvatiti i prilagoditi se tuđima, čak i kada se ne slaže s istima. Ova strategija može djelovati kratkoročno, ali ako se u osobi počnu gomilati frustracije, ona će postati pasivno-agresivna. Strategija se obično koristi u situacijama sukoba kada osoba procjenjuje da ima vrlo malu moć utjecaja na ishod ili kada odnos u kojemu se nalazi ne smatra toliko važnim.
- c) *Nametanje* je strategija koju koristi osoba koja smatra da je na višoj poziciji moći u odnosu te brine samo o svojim potrebama i interesima. Osoba je uvjerena da je u pravu i želi to dati do znanja drugoj osobi, bez da joj je bitno očuvanje dobrog međusobnog odnosa.
- d) *Kompromis* je strategija rješavanja sukoba u kojoj oba partnera zajedno traže rješenje, uzimajući u obzir potrebe i interese obje strane u sukobu. Spremni su privremeno odustati od zadovoljenja svojih potreba i interesa, radi očuvanja odnosa i zajedničkog cilja. Strategija može dovesti do toga da se nakon nekog vremena problem ponovno pojavi.
- e) *Suradnja* je strategija u kojoj se partneri zajedničkim snagama suočavaju s problemom, traže rješenje koje će oboma donijeti maksimum zadovoljstva ili bar onoliko koliko je u situaciji moguće. Ova strategija koristi se kada je odnos partnerima jako bitan, kada oba partnera poštuju i vrednuju potrebe i interese drugoga.

3. Odrednice načina rješavanja sukoba u partnerskom odnosu

Rezultati brojnih istraživanja pokazuju da postoji velik broj različitih čimbenika koji određuju kako će osoba reagirati u situacijama partnerskih sukoba. U ovom poglavlju bit će predstavljena različita osobna obilježja, obilježja partnerskog odnosa i obilježja okoline koji predstavljaju bitne odrednice načina rješavanja sukoba u partnerskom odnosu.

3.1. Osobna obilježja kao odrednice načina rješavanja partnerskih sukoba

Osobna obilježja predstavljaju jedan od najvažnijih skupina odrednica prema kojima se oblikuje nečiji način rješavanja sukoba. Različiti autori proveli su brojna istraživanja u kojima se spominju osobna obilježja pojedinca kao odrednice načina rješavanja sukoba. U nastavku će biti detaljnije predstavljena osobna obilježja koja se tiču spola i seksualne orijentacije te doživljaja samopoštovanja i kapaciteta za suosjećanje.

3.1.1. Spol i seksualna orijentacija

Kod istraživanja različitih društvenih i psiholoških fenomena, istraživači nerijetko istražuju postoje li razlike u ispitivanim pojavama prema spolu ispitanika. Tako danas raspoložemo rezultatima različitih istraživanja u kojima su ispitivane spolne razlike u načinima rješavanja partnerskih sukoba. U istraživanju Blažeka Kokorić i Stolfá (2021.) također je utvrđeno da su žene kritičnije od muškaraca u pogledu procjena efikasnosti rješavanja partnerskih sukoba.

Rezultati istraživanja Blažeka Kokorić (2007.) pokazali su da žene češće koriste aktivno suočavanje i verbalnu agresiju u rješavanju partnerskih sukoba, a muškarci popuštanje i povlačenje. Žene su te koje u većem broju slučajeva iniciraju razgovor s partnerom usmjeren na rješavanje problema u partnerskom odnosu, spremne su izraziti svoje mišljenje i emocije te tako prihvaćaju rizik da dođe do sukoba. Istovremeno, u rješavanju sukoba češće koriste negativna ponašanja poput prigovaranja, kritiziranja, prijetnji, izrugivanja i slično (Hojjat, 2000., prema Blažeka Kokorić, 2007.). S druge strane muškarci češće koriste popuštanje i povlačenje u

partnerskim sukobima, odnosno češće nastoje izbjeći otvorenu konfrontaciju, manje su spremni na verbalizaciju problema i njegovo aktivno rješavanje. U navedenom istraživanju se također ispitala spolna razlika u korištenju fizičke agresivnosti u rješavanju partnerskih sukoba, no na uzorku ovog istraživanja nije potvrđena statistički značajna razlika u učestalosti korištenja fizičke agresije između muškaraca i žena (Blažeka Kokorić, 2000.).

U istraživanju Ajduković i sur. (2011.) ispitivane su razlike između žena i muškaraca u činjenju i doživljavanju nasilja u partnerskim vezama mladih. Iz rezultata istraživanja može se zaključiti da žene danas ne prihvaćaju tradicionalne uloge u partnerskom odnosu, što potkrepljuje podatak da je ženama važnije ostvarivanje prava u vezi, spremnije su postavljati granice u vezi te tražiti i pružiti pomoć u slučaju nasilja nego mladićima. Istovremeno, zanimljivo je napomenuti da rezultati ovog istraživanja pokazuju da žene češće nego muškarci izvještavaju da su počiniteljice fizičkog i psihičkog nasilja u vezi, dok muškarci češće prijavljuju da doživljavaju nasilje u partnerskom odnosu. Dakle, ovo istraživanje, jednako kao i prethodno spomenuto istraživanje Blažeka Kokorić (2007), ne potvrđuje uobičajene obrasce koji govore o muškarcima nasilnicima i ženama žrtvama nasilja u partnerskom odnosu. Očito je da se spol ne može promatrati izolirano kao čimbenik koji zasebno određuje vjerojatnost nasilnog ponašanja u vezi. Nasilan, destruktivan način rješavanja sukoba može biti prisutan i kod žena i kod muškaraca, no društveno okruženje može dodatno potkrepljivati određene oblike rodno uvjetovanog nasilja. Također, kada je u pitanju nasilje u partnerskim odnosima, treba imati na umu da je u ovom području siva brojka nažalost jako raširena te da kod interpretacije istraživačkih podataka koji se baziraju na samoiskazu ispitanika, treba uzeti u obzir sklonost ispitanika davanju socijalno poželjnih odgovora.

U istraživanju Dildar i Amjad (2017.) utvrđeno je da žene češće koriste kompromis kao strategiju suočavanja u sukobu, dok muškarci češće koriste dominantnije strategije reagiranja na sukob. Strategije izbjegavanja i suradnje podjednako se koriste i od strane muškaraca i od strane žena kada se radi o sukobu u njihovom domu, kućanstvu. No, promjeni li se mjesto nastanka sukoba u radno mjesto, spolne se razlike smanjuju; na radnom mjestu ono što će utjecati na odabranu strategiju

sukobljavanja je pozicija moći na kojoj se nalazi osoba. Ako je osoba, muškarac ili žena, na nekoj višoj poziciji moći, kao što je direktor ili menadžer, koristit će dominantnije načine kao što je nametanje; i obrnuto ako je na nižoj poziciji moći veće su mogućnosti da će koristiti izbjegavanje ili popuštanje. Ovi rezultati istraživanja ukazuju na to kako i drugi čimbenici kao moć, uloga mogu utjecati na naše strategije rješavanja sukoba bez obzira kojeg smo spola (Dildar i Amjad, 2017.).

Iako seksualna orijentacija osobe ne utječe direktno na način rješavanja partnerskih sukoba, postavlja se pitanje postoje li neke specifičnosti rješavanju sukoba u homoseksualnim vezama. Jedno od rijetkih istraživanja na ovu temu proveo je autor Hanak (2020.). Rezultati su pokazali da istospolni parovi, neovisno o spolu, najčešće koriste strategije povlačenja i zahtijevanja u rješavanju svojih sukoba, zatim konstruktivne načine rješavanja sukoba, dok najmanje koriste izbjegavanje problema. Utvrđeno je da žene u istospolnim vezama preuzimaju više odgovornosti kako bi se smanjio stres kod partnerice, u većoj mjeri primjećuju da je partnerica pod stresom te zajednički više rade na rješavanju stresnih situacija u odnosu na muške istospolne parove. Specifičnost dinamike rješavanja sukoba u homoseksualnim partnerskim odnosima do sada nije dovoljno istražena. Hanak (2020.) ističe stajalište autora Haas i Stafford (2005.; prema Ogolsky i Gray, 2015.) da osobe u istospolnim vezama koriste slične strategije rješavanja sukoba kao osobe u heteroseksualnim vezama.

3.1.2. Samopoštovanje i suosjećanje

Mišljenje pojedinca o samome sebi značajan je prediktor njegovih ponašanja i odluka (Blažeka Kokorić i Matković, 2022.). Navedeno potvrđuju rezultati istraživanja Blažeka Kokorić i Matković (2022.) u kojem se ispitala povezanost doživljaja samopoštovanja i načina rješavanja partnerskih sukoba. Rezultati su pokazali da osobe s višom razinom samopoštovanja češće koriste pozitivno rješavanje problema, a rjeđe popuštanje, povlačenje i konfliktni stil u partnerskom sukobu. Također, utvrđeno je da osobe s višom razinom samopoštovanja češće doživljavaju iskustva efikasnog razrješavanja partnerskih sukoba. S druge strane, kod osoba s niskim samopoštovanjem izraženija je nesigurnost u partnerskom odnosu, strah od

povrjeđivanja i nepovjerenje. Sve navedeno oblikuje dodatnu ranjivost i visoku razinu osjetljivosti na situacije sukobljavanja i neslaganja s partnerom. Osobe s niskim samopoštovanjem situacije partnerskih sukoba češće doživljavaju kao iskaz partnerovog napuštanja, odbacivanja ili neprihvatanja, na što reagiraju napadom ili udaljavanjem. Jedan od najbitnijih aspekata partnerskog odnosa je povjerenje. Ako osoba nema razvijeno povjerenje u sebe i svog partnera, te u sposobnost i volju da zajednički riješe situaciju sukoba, teško će moći održati i unaprijediti svoj odnos.

Niska razina samopoštovanja može biti povezana i s izraženim strahom od komunikacije tj. nespremnošću na samootkrivanje (McCroskey i sur., 1977.), što čini dodatnu teškoću u dinamici partnerskog odnosa te pri rješavanju partnerskih sukoba. Naime, kako bi osobe učinkovito i kvalitetno funkcionirale u partnerskom odnosu, moraju moći međusobno komunicirati o svemu, što uključuje i ne tako ugodne teme. Rezultati brojnih istraživanja pokazuju da su osobe s niskom razinom straha od komunikacije spremnije na samootkrivanje; spremnije su razgovarati o svojim osobnim problemima (pogotovo sa svojim romantičnim partnerima) te više vjeruju u komunikacijske mogućnosti drugih osoba (razumijevanje, poštovanje) (Hamilton, 1972., Heston i Andersen, 1972., Phillips, 1968., Low, 1950., Giffin i Heider, 1967.. sve prema McCroskey i sur., 1977.). U istraživanju Arslan i suradnika (2010.) također je potvrđeno je da je samopoštovanje u pozitivnoj korelaciji s vještinama konfrontacije, emocionalnog izražavanja, samootkrivanjem i zadovoljstvom životom.

Pojam koji je usko povezan sa samopoštovanjem je suosjećanje, osobe koje suosjećaju same sa sobom i s drugima posjeduju osjećaj vlastite vrijednosti, sreće, samostalnosti te posjeduju mogućnost izražavanja svojih osjećaja i mišljenja u partnerskom odnosu. Osoba koja razumije i prihvaća svoje osjećaje, jednako će tako razumjeti i vrednovati i tuđe (Kaya i sur., 2022.). Suosjećanje sa samim sobom i s drugima jedno je od bitnih odrednica rješavanja partnerskih sukoba, jer osobe koje poštuju sebe i razumiju sebe i svoje potrebe i želje, isto mogu napraviti i za druge.

U istraživanju Kaya i sur. (2022.) također je potvrđeno kako postoji povezanost između suosjećanja i učinkovitih načina rješavanja sukoba. Zbog toga što osoba posjeduje visoku razinu suosjećanja u sukobima manje koristi verbalnu agresiju i moć, a više koristi davanje pozitivne povratne informacije. Također osobe s visokom

razinom suosjećanja u više su situacija spremne napraviti kompromis i tuđe potrebe staviti ispred svojih, za razliku od osoba s niskom razinom suosjećanja. Ono što je također specifično za osobe s visokom razinom suosjećanja je njihovo općenito bolje snalaženje u rješavanju sukoba baš zato što osjećaju empatiju prema drugoj osobi i gledaju na problem koji se dogodi kao normalan dio života.

3.2. Obilježja partnerskog odnosa kao odrednice načina rješavanja partnerskih sukoba

Obilježja partnerskog odnosa u kojemu se osoba nalazi, jedan su od najutjecajnijih ako ne i najvažniji čimbenik načina rješavanja sukoba u odnosu. Brojni autori proveli su istraživanja i napisali radove o tome kako različite karakteristike partnerskog odnosa mogu utjecati, mijenjati ili stabilizirati već postojeće načine rješavanja sukoba pojedinca. U ovom poglavlju osvrnut ćemo se na to kako trajanje partnerskog odnosa, doživljaj emocionalnog sagorijevanja u partnerskom odnosu, seksualna intimnost te prethodna iskustva s rješavanjem sukoba u određenom odnosu, djeluju na načine rješavanja sukoba u partnerskom odnosu.

3.2.1. Trajanje partnerskog odnosa

Svaka faza partnerskog odnosa ima svoje specifičnosti. Što je partnerski odnos duži, partneri se bolje upoznaju te manje kontroliraju i prikrivaju svoje uobičajene načine ponašanja i reagiranja u svakodnevnim situacijama. Vjerojatnost za pojavljivanje partnerskih sukoba raste jer partneri provode sve više vremena zajedno te postaju sve više međuovisni (Canary i sur., 2001., prema Blažeka Kokorić, 2007.). Paralelno s različitim duljinom trajanja partnerskog odnosa, mijenja se i učestalost korištenja različitih strategija rješavanja partnerskih sukoba. Tako je u istraživanju Blažeka Kokorić (2007.) utvrđeno da u dugogodišnjim vezama u odnosu na kratkotrajne veze partneri češće koriste strategije aktivnog suočavanja. Dobiveni nalazi potvrđuju da se dugotrajne, uspješne veze baziraju na spremnosti partnera da aktivno rade na rješavanju problema u svom odnosu. Istovremeno, rezultati spomenutog istraživanja

pokazuju da je u kratkotrajnim vezama u odnosu na dugotrajne rjeđe prisutno iskazivanje verbalne agresije što je u skladu sa spoznajama da u prvim fazama partnerskog odnosa partneri uobičajeno ulažu veće napore u samoregulaciju iskazivanja emocija i verbalnih reakcija u situacijama sukobljavanja jer se pred partnerom nastoje prikazati u što boljem svjetlu. Ovdje treba imati na umu da samo trajanje partnerskog odnosa može biti na različite načine povezano sa zadovoljstvom odnosom te da dugotrajniji odnos ne ukazuje nužno na veće zadovoljstvo odnosom. Russell-Chapin i sur. (2001.) ističu da nije bitna količina vremena koji partneri provedu jedno s drugim, već je li to vrijeme ispunjeno razumijevanjem, podrškom i dijeljenjem zajedničkih vrijednosti, ideja, obaveza i aktivnosti.

3.2.2. Doživljaj emocionalnog sagorijevanja u partnerskom odnosu

Dugotrajne svađe i nemogućnost razrješavanja sukoba u partnerskom odnosu dovode do slabljenja partnerske veze te do pojačavanja emocionalne iscrpljenosti partnera što može rezultirati doživljajem emocionalnog sagorijevanja u vezi (Blažeka Kokorić i Stolfa, 2021.). Emocionalno sagorijevanje se pojavljuje u partnerskom odnosu u uvjetima dugotrajnog sukoba i nerazriješenih emocionalnih tenzija, kada postoji nepodudaranje između očekivanja od partnerskog odnosa i doživljaja realnosti, a manifestira se stanje bolnog fizičkog, emocionalnog i psihološkog umora, fizičke, mentalne i emocionalne iscrpljenosti i otupjelost oba partnera, da bi na kraju došlo do potpune emocionalne hladnoće i nezadovoljstva partnerskim odnosom (Koolae i sur., 2010., prema Blažeka Kokorić i Stolfa, 2021.). Ono što dodatno otežava situaciju nepodudaranja očekivanja i stvarnosti je izbjegavanje otvorenog razgovora o osjećajima vezanim uz neispunjavanje očekivanja i o doživljaju što takva situacija zapravo znači za partnera (Pamuk i Durmuş, 2015.).

U istraživanju Blažeka Kokorić i Stolfa (2021.) potvrđeno je da partneri koji učestalije koriste konstruktivne načine rješavanja sukoba, doživljavanju manje emocionalnog sagorijevanja u odnosu, spremni su kontinuirano ulagati u svoj odnos i ne odustajati od svog odnosa. S druge strane češća iskustva s negativnim ishodima sukobljavanja u obliku produbljivanja sukoba povezana su s češćim doživljajem emocionalnog sagorijevanja i odustajanjem od partnerskog odnosa. Zaključno se ističe važnost dostupnosti različitih usluga profesionalne podrške usmjerene na

pravovremeno, konstruktivno razrješavanje partnerskih sukoba, prevenciju emocionalnog sagorijevanja i nestabilnost partnerskog odnosa. Kod osoba koje imaju češća iskustva s negativnim ishodima sukobljavanja i produbljivanjem konflikata, češći je doživljaj emocionalnog sagorijevanja i odustajanjem od partnerskog odnosa. Zaključno, Blažeka Kokorić i Stolfa (2021.) ističu važnost dostupnosti različitih usluga profesionalne podrške koje mogu pomoći partnerima da konstruktivno razriješe svoje sukobe, čime se ujedno prevenira rizik od pojave emocionalnog sagorijevanja i nestabilnosti partnerskog odnosa. Kroz usluge profesionalne podrške parovi mogu raditi na unapređenju svog odnosa, na prepoznavanju obrazaca ponašanja koji dovode do emocionalnog sagorijevanja, što može biti važan poticaj za promjenu određenih ponašanja te prekretnica u spašavanju i održavanju njihovog odnosa (Pines, 1996., prema Deveci Şirin i Deniz, 2016.).

3.2.3. Seksualna intimnost

Različita istraživanja pokazala su da je seksualna intimnost važna odrednica zadovoljstva partnerskim odnosom (Tavakol i sur., 2017., Greeff i Malherbe, 2001., Sanderson i Karetsky, 2002.). Ako u partnerskom odnosu postoje neusklađena očekivanja partnera oko seksualne intimnosti i nespremnost na otvoreni razgovor o ovoj temi, navedeno može postati značajan izvor nezadovoljstva u partnerskom odnosu te može dovoditi do sukobljavanja parova. Iz navedenoga možemo zaključiti kako otvoren razgovor i spremnost na suradnju imaju veliku ulogu u povećanju zadovoljstva partnerskim odnosom i seksualnom intimom (Tavakol i sur., 2017.). Pojedinci koji u svom odnosu pridaju pažnju svojim i partnerovim seksualnim potrebama, imaju veću vjerojatnost da će svoje sukobe uspješno riješiti. Navedeno, potvrđuju i rezultati istraživanja Sanderson i Karetsky (2002.) u kojem je utvrđeno da konstruktivno rješavanje sukoba kod parova pozitivno korelira sa zadovoljstvom partnerskim odnosom i seksualnom intimnošću partnera.

Rezultati istraživanja Farah i Shahram (2011.) pokazali su da postoji povezanost između doživljaja kvalitetne seksualne intimnosti i iskazivanja pozitivnih osjećaja i ljubavi prema partneru te uspješnosti rješavanja partnerskih sukoba. Autori

zaključuju da je seksualna intima važan aspekt partnerskog odnosa koji doprinosi većoj spremnosti partnera na dijeljenje emocija te većoj uspješnosti rješavanja sukoba.

3.2.4. Prethodna iskustva s rješavanjem sukoba u partnerskom odnosu

Stavovi pojedinca o sukobima i načini njihova razrješavanja oblikuju se i kroz iskustva osoba s prethodnim epizodama sukobljavanja. U istraživanju Blažeka Kokorić i Stolfa (2021.) potvrđuje povezanost između negativnih iskustva s rješavanjem partnerskih sukoba i nepovjerenjem u mogućnost efikasnog rješavanja budućih sukoba. Rezultati istraživanja Blažeka Kokorić (2007.) također pokazuju da postoje razlike u načinima rješavanja sukoba u trenutnom partnerskom odnosu u odnosu na rješavanje sukoba u prošlim vezama. U aktualnim partnerskim odnosima i muškarci i žene procjenjuju da značajno češće koriste aktivno suočavanje nego što je to bio slučaj u njihovim prošlim partnerskim odnosima. Navedeno ukazuje na mogućnost učenja iz prošlih iskustava i mijenjanja načina rješavanja partnerskih sukoba na temelju iskustva iz prošlih partnerskih veza.

3.2.5. Usklađenost partnera oko upravljanja obiteljskim financijama

Financije predstavljaju važan dio osobnog i obiteljskog života pa stoga ne iznenađuje da do problema u partnerskom odnosu nerijetko dolazi upravo u području dogovaranja partnera oko zajedničkih financija. Istraživanje Alsemgeest i Grobbelaar (2015.) pokazalo je da se muškarci i žene značajno razlikuju po pitanju doživljaja osobnih vještina upravljanja financijama. Muškarci obično sebe doživljavaju vrlo sposobnima u upravljanju obiteljskim financijama te smatraju da oni kontroliraju najveći dio potrošnje obiteljskih financija. S druge strane, percepcija žena o svojim sposobnostima upravljanja financijama znatno je lošija nego percepcija muškaraca. U situacijama kada žena nema dovoljno samopouzdanja da preuzme na sebe dio financijskih obaveza, ako se ne osjeća sigurno u partnerskom odnosu, tada neće imati dovoljno hrabrosti da izrazi svoje nezadovoljstvo oko potrošnje, načina na koji

njen partner raspolaže financijama niti će biti u poziciji da ravnopravno rješava sukobe sa svojim partnerom oko upravljanja financijama. Navedeno uvelike ovisi o tome kolika je razina ženine zastrašenosti financijskom moći muškaraca, je li žena radno aktivna i kakvo je ženino samopouzdanje po pitanju vlastitih sposobnosti upravljanja financijama (Alsemgeest i Grobbelaar, 2015.).

3.3. Obilježja okoline kao odrednice načina rješavanja partnerskih sukoba

3.3.1. Iskustva iz primarne obitelji

Primarna obitelj i iskustva iz obiteljskog okruženja predstavljaju temelj za razvoj svake osobe te dugoročno utječu na socijalizacijske ishode, na usvajanje različitih načina funkcioniranja i ponašanja pojedinca u brojnim socijalnim situacijama i interpersonalnim odnosima. Navedeno se reflektira i na usvajanje različitih pristupa i načina rješavanja sukoba u partnerskom odnosu. Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novaković (2009.) ističu da je upravo obitelj temelj za pravilan razvoj djeteta, za usvajanje pozitivnog odnosa djeteta prema sebi i svijetu oko sebe, što uključuje usvajanje povjerenja i bliskosti te prenošenje takvih modela iz obitelji u sve druge odnose, pa tako i u buduće partnerske odnose. Ako dijete odrasta u obitelji u kojoj vlada nerazumijevanje i u kojoj se problemi rješavaju nasiljem i svađom, u takvom okruženju neće imati prilike razviti vještine konstruktivnog načina rješavanja sukoba. Iskustva iz primarne obitelji mogu utjecati na međugeneracijski prijenos nasilja, ali i drugih strategija rješavanja sukoba.

Različita istraživanja ispitivala su utjecaj iskustva razvoda braka roditelja na partnerske odnose njihove djece u odrasloj dobi. Npr. u istraživanju Amato (1996., prema Batinić, 2019.) utvrđeno je da postoji veća vjerojatnost kod djece čiji su roditelji razvedeni, da imaju razvijen ljubomorno ponašanje, da ih je lakše povrijediti, da imaju izraženije teškoće u komunikaciji i povjerenju u partnera, ali i da su također skloniji nevjeri. Razvod roditelja i destruktivna ponašanja u partnerskom odnosu roditelja mogu utjecati na razvoj istih kod njihove djece. Razvojno-kontekstualna perspektiva opisuje tri mehanizma preko kojih se bračno stanje roditelja prenosi na njihovu djecu: a) socio-ekonomski uvjeti života, b)

destruktivni načini rješavanja sukoba i c) narušen odnos roditelja i djeteta (Amato i Booth, 1991., prema Batinić, 2019.).

Specifična ponašanja roditelja, kao što su nedostaci discipline i nadzora, također su odrednice koje utječu na razvoj antisocijalnog ponašanja djeteta, a takvo se ponašanje može u odrasloj dobi preoblikovati u agresivno, destruktivno i štetno ponašanje u partnerskim odnosima (Conger i sur., 2001., prema Blažeka Kokorić, 2005.).

Zlostavljanje djece u njihovim obiteljima ili obiteljskom okruženju, pojava je koja se može pojavljivati u različitim oblicima, no ono što svi oblici zlostavljanja djeteta imaju zajedničko, je to što zlostavljanje postaje obiteljska tajna (Forward, 2021., prema Sakač, 2022.). Dijete koje je zlostavljano, ili samo odlučuje ili mu roditelj zaprijeti da o događaju ne razgovara ni s kime – posljedica toga je ne traženje pomoći, te da svoja traumatska iskustva ne podjele sa stručnom osobom koja bi im mogla pomoći, a kamoli s budućim partnerom. Žrtve bilo kojeg oblika zlostavljanja nailaze na poteškoće kada je u pitanju izgradnja povjerenja u partnerskom odnosu. Često imaju razvijen izbjegavajući stil privrženosti (Unger i Luca, 2014., prema Sakač, 2022.). Ono što je specifično za izbjegavajući stil privrženosti je nemogućnost komunikacije o svojim potrebama ili problemima, a iz toga slijedi manjak intime, razumijevanja, te nastanak nesporazuma i sukoba (Čudina-Obradović i Obradović, 2006., prema Sakač, 2022.).

4. Teorijska polazišta bitna za razumijevanje načina rješavanja partnerskih sukoba

Prema Skupnjak (2020.) ljudi su socijalna bića koja sebe i svoje načine funkcioniranja razvijaju kroz interakciju s drugim ljudima. Od ranog djetinjstva kroz odgoj u obitelji, kroz predškolske i školske ustanove te interakciju s prijateljima i vršnjacima, djeca usvajaju različite načine ponašanja i komunikacije koje nastavljaju razvijati kroz brojne socijalne interakcije u odrasloj dobi. Naučeni obrasci ponašanja u djetinjstvu u značajnoj mjeri određuju na koji način će osoba rješavati sukobe i hoće li ih uopće htjeti rješavati. U ovom poglavlju bit će navedeno nekoliko

teorijskih polazišta koja su bitna za razumijevanje načina rješavanja sukoba u partnerskim odnosima.

4.1. Teorija privrženost

John Bowlby definirao je razvojnu teoriju privrženosti koja naglašava kako stvaranje ranih veza i kvaliteta brige o djetetu u ranoj dobi predstavlja temelj za kasnije funkcioniranje pojedinca i njegovog privrženog ponašanja (Bowlby, 1969., prema Ajduković i sur., 2007.). Teorijom privrženosti želi se naglasiti kako je jako bitno za dijete da mu se osigura sigurna baza, u vidu dostupnosti pouzdane osobe, koju Bowlby naziva figurom privrženosti, a na čiju će ljubav, pažnju i pomoć dijete moći uvijek računati. Temeljem ranih iskustava u odnosu djeteta s roditeljem / primarnim skrbnikom kod djeteta se razvija unutarnji radni model, koji ima dva aspekta (model sebe i model drugih) te može biti pozitivan ili negativan, a aktivira se obično u situacijama stresa (Ajduković i sur., 2007.).

A. Model sebe

Ovaj model sadrži percepciju vlastite kompetentnosti i vrijednosti da se bude voljen. Ako dijete razvije pozitivan unutarnji model sebe, ono će osjećati da je vrijedno roditeljske pažnje, zaštićeno i voljeno. Ako razvije negativan unutarnji model sebe smatrat će se bezvrijednim, bespomoćnim i neće se osjećati sigurno (Ajduković i sur., 2007.).

B. Model drugih

Ovaj model predstavlja očekivanja djeteta vezana uz dostupnost i adekvatnost reagiranja figure privrženosti na njegove potrebe. Razvije li dijete pozitivan unutarnji model drugih, na svoje roditelje gledat će kao pouzdane i dostupne, te na one koji razumiju i odgovaraju na njegove potrebe. No, razvije li negativan unutarnji model drugih smatrat će da se ne može osloniti na svoje roditelje, neće ih vidjeti kao pouzdane osobe, smatrat će kako ne razumiju njegove potrebe (Ajduković i sur., 2007.).

Ono što je također bitno za razumijevanje teorije privrženosti jesu i stilovi privrženosti koji se mogu razviti kod djece: sigurna privrženost, anksiozno-izbjegavajuća privrženost, anksiozno-opiruća privrženost, dezorganizirano-dezorijentirana privrženost, ali također postoje i djeca bez razvijene privrženosti, odnosno ona koja nisu razvila privrženost s drugim ljudima (Ajduković i sur., 2007.). No, za razumijevanje odrednica načina rješavanja partnerskih odnosa bitno je definirati privrženost u odrasloj dobi, jer privrženost u ranoj dobi i odrasloj dobi nisu u potpunosti iste; ono što se događa zapravo je premještanje s potpune ovisnosti o figuri privrženosti, odnosno roditelju na traženje bliskosti u romantičnom, partnerskom odnosu (Hazan i Shaver, 1987., prema Blažeka Kokorić, 2005.).

Razvijeni unutarnji radni model upravlja očekivanjima, ponašanjima i percepcijama osobe, a pojedinac ga u svoje bliske odnose nesvjesno unosi i na temelju njega i reagira (Blažeka Kokorić, 2005.). Kombinacijom različitih unutarnjih radnih modela i razvijenih stilova privrženosti u djetinjstvu, dobivamo četiri stila privrženosti odraslih osoba: sigurna privrženost, zaokupljena privrženost, odbijajuća privrženost i bojažljiva privrženost (Bartholomew i Horowitz, 1991., prema Blažeka Kokorić, 2005.). Na temelju potvrđenih rezultata različitih istraživanja, stilovi privrženosti kod odraslih osoba mogu se tumačiti i povezati s načinima rješavanja sukoba u partnerskim odnosima.

Osobe koje imaju razvijenu sigurnu privrženost posjeduju i pozitivan pogled na sebe i na druge, te se zbog toga lakše upuštaju u bliske odnose i nemaju problem sa stvaranjem istih (Bartholomew i Horowitz, 1991., prema Blažeka Kokorić, 2005.). Kod osoba koje imaju razvijenu ovu privrženost postoji jako mala vjerojatnost da će izbjegavati sukobe s partnerom, zbog visine svog samopouzdanja one će otvoreno iznositi svoje mišljenje i bit će dovoljno sigurne u svoj odnos, da od svog partnera očekuju emocionalnu podršku (Shi, 1999.).

Osobe koje imaju razvijenu odbacujuću privrženost posjeduju pozitivan pogled na sebe, ali negativan pogled na druge; zbog čega posjeduju i veliku potrebu za neovisnosti te samostalnosti (Bartholomew i Horowitz, 1991., prema Blažeka Kokorić, 2005.). Osobe koje imaju razvijenu ovu vrstu privrženosti nemaju dovoljno povjerenja u svog partnera (pogotovo u stresnim situacijama, kao što su sukobi) te se

njihovo nepovjerenje često manifestira kroz napadanje, konfrontiranje i prigovaranje. Ovakvo se ponašanje javlja kao obrambeni mehanizam zato što osoba ima potrebu sebe zaštititi u situaciji sukoba, sebe i svoju vulnerabilnost (Shi, 1999.). Iz ovih primjera se da iščitati kako osoba s odbijajućom privrženosti ima manjak samopouzdanja, te ima potrebu sebe pod cijenu bilo kojeg sukoba zaštititi, baš zbog nedostatka povjerenja u svog partnera.

Osobe koje imaju razvijenu zaokupljenu privrženost posjeduju negativan pogled na sebe, a pozitivan pogled na druge, odnosno na svog partnera, čija je važnost kod ovakvih osoba jako naglašena. Ove osobe u stalnom su strahu od nedobivanja dovoljne pažnje i ljubavi od svog partnera, ne osjećaju se cjelovito ako nisu u partnerskom, ljubavnom odnosu. Kada jesu u odnosu, jako su ovisni o svom partneru (u ovom slučaju, misli se na emocionalnu ovisnost), nerijetko razmišljaju o tome je li im ljubav uzvraćena istom mjerom te su također nerijetko ljubomorni (Bartholomew i Horowitz, 1991., prema Blažeka Kokorić, 2005.). Karakteristika koja je naglašena kod osoba s ovim stilom privrženosti je nesigurnost – i ako dođe do sukoba, njihova glavna potreba i cilj je da kroz sukob i rješanjem sukoba od partnera dobiju dovoljnu dozu osiguravanja i uvjeravanja u partnerovu uzvraćenu ljubav i dostupnost. Ponašanje im se manifestira kroz: stalne potrebe za druženjem, iskazivanjem emocija, a u drugačijim situacijama mogu biti vrlo neprijateljsko, konfrontirajuće i agresivno (Shi, 1999.).

Osoba koja ima razvijenu bojažljivu privrženost ima negativan pogled i na sebe i na druge ljude oko sebe. Osobina koja je naglašena u partnerskom odnosu je sumnjičavost, samim time i nepovjerenje prema partneru. Ovakve osobe imaju potrebu za partnerskim odnosom, ali su suviše u strahu da će ostati na kraju povrijeđeni. Kada u partnerskom odnosu dođe do sukoba, javlja se visoko nepovjerenje u namjere partnera te strah od toga da će partner iskoristiti svoju ulogu kao partnera pred kojim su bili vulnerabilni, te da će samim time ostati povrijeđeni (Bartholomew, 1990., Bartholomew i Horowitz, 1991., prema Blažeka Kokorić, 2005.).

4.2. Teorija socijalnog učenja i naučeni obrasci komuniciranja

Albert Bandura (1969.) razvio je teoriju socijalnog učenja koja se temelji na ideji da svaka osoba od ranog djetinjstva gradi svoj identitet kroz takozvano učenje po modelu. U ovoj teoriji naglašena je važnost učenja promatranjem; promatranjem ponašanja, stavova, ali i ishoda koji proizlaze iz određenog ponašanja ili stava druge osobe (Bandura, 1969.).

Prvi partnerski odnos koji dijete obično promatra i iz kojeg uči kako funkcionirati u partnerskoj vezi je partnerski odnos njegovih roditelja. Kroz odrastanje u obiteljskom okruženju dijete usvaja različite načine poželjnog i nepoželjnog ponašanja promatranjem roditelja u situacijama rješavanja partnerskih sukoba. Dijete može odrastati u obitelji u kojoj su se problemi između roditelja rješavali konstruktivno te u tom slučaju ima prilike usvojiti takve modela ponašanja već od svoje rane dobi i obrnuto.

Kod predstavljanja teorije socijalnog učenja treba imati na umu i koncept pozitivnog i negativnog potkrepljivanja, odnosno nagrađivanja ili kažnjavanja određenog ponašanja. Ovaj koncept može se primijeniti na razumijevanje dinamike rješavanja partnerskih sukoba u brojnim situacijama. Npr. ako partner na neku reakciju partnera u sukobu reagira s odobravanjem, pohvalom ili pak promjenom svog ponašanja kako bi udovoljio svom partneru, velika je vjerojatnost da će se to isto ponašanje nastaviti ponavljati i obrnuto (Bradbury i Karney, 2014., prema Krznarić Jaković, 2020.).

Teorija socijalnog učenja može se primijeniti i na način komunikacije koje partneri koriste u svom odnosu, posebice u situaciji sukobljavanja. Komunikacijom u situaciji sukoba izražavamo svoje misli, osjećaje, interese i potrebe. Komunikacijom također svom partneru dajemo povratne informacije o tome što mislimo o njegovom ponašanju, potrebama i interesima. Vještine i stil komuniciranja osobe također usvajaju kroz učenje prema modelu roditelja i drugih značajnih osoba tijekom socijalizacije, ali i promatranjem i sumiranjem iskustva iz prethodnih situacija rješavanja partnerskih sukoba.

4.3. Teorija sociometra

Teorija sociometra temelji se na pretpostavci da je proces samoevaluacije odraz ljudske potrebe za pripadanjem (Leary, 2005., prema Novak, 2016.). Ova potreba razvija se od rane dobi te se uz nju veže psihološki mehanizam sociometra, s pomoću kojeg osoba procjenjuje stupanj prihvaćenosti od strane drugih ljudi (Matković, 2021.). U situacijama kada npr. neka osoba izrazi neslaganje s mišljenjem druge osobe, u toj drugoj osobi aktivira se mehanizam sociometra i osoba situaciju može procijeniti za sebe ugrožavajućom te se može osjećati neprihvaćenom i anksioznom.

Ako osoba procjenjuje da je prihvaćena od strane njoj bitnih osoba, njen stav je da se njena socijalna vrijednost povećala, a razina samopoštovanja osobe nam govori kako osoba doživljava svoju socijalnu vrijednost (Novak, 2016.). Specifično za osobe s niskim samopoštovanjem je da ne vjeruju ljudima, njihova slika o sebi ovisi o tuđem mišljenju, svako izražavanje neslaganja vide kao ugrožavanje njih kao osoba, a u partnerskim odnosima imaju naglašene teškoće oko konstruktivnog rješavanja sukoba s partnerom (Leary, 1999., prema Blažeka Kokorić i Matković, 2022.). Osobe s niskim samopoštovanjem svako suprotstavljanje doživljavaju kao napad, nemaju razvijenu asertivnost pa su njihovi načini nošenja sa situacijom sukoba uglavnom povlačenje, napadanje, ignoriranje. Kada osoba ne posjeduje vještine asertivnosti, onda nema ni mogućnost iznijeti svoje mišljenje bez straha od odbacivanja od strane partnera i straha od prekida odnosa; što u konačnici otežava funkcioniranje u partnerskom odnosu. Osobe s visokim samopoštovanjem posjeduju sposobnost asertivnosti, jasno iznose svoje mišljenje bez straha od odbacivanja, nemaju problem saslušati tuđe mišljenje i spremne su za konstruktivno i autentično rješavanje partnerskog i bilo kojeg drugog sukoba (Murray i sur., 2002., prema Blažeka Kokorić i Matković, 2022.).

5. Djelovanje socijalnih radnika usmjereno na konstruktivno rješavanje sukoba

Socijalni rad je „praktično utemeljena profesija i znanstvena disciplina koja promiče socijalne promjene i razvoj, socijalnu koheziju te osnaživanje ljudi za njihovo slobodno i samostalno djelovanje“ (IFSW, 2014).

Važno područje profesionalnog djelovanja socijalnih radnika vezano je uz unapređenje kvalitete života obitelji. U socijalnom radu s obitelji socijalni radnici usmjereni su na prevenciju i razrješavanje različitih poteškoća u funkcioniranju obitelji, što uključuje i pomoć partnerima u konstruktivnom razrješavanju sukoba.

U svom profesionalnom djelovanju socijalni radnici se vrlo često susreću s problemima sukobljavanja bračnih i izvanbračnih partnera, posebice u kontekstu visoko konfliktnih razvoda. Profesionalna praksa, ali i istraživanja, pokazuju da dugotrajni, neriješeni partnerski sukobi mogu negativno utjecati na cjelokupnu obiteljsku dinamiku i ostaviti izuzetno štetne posljedice na odrastanje djece.

Stoga je važno da socijalni radnici kroz različite programe prevencije, usluge obiteljske medijacije te kroz savjetovanišni i terapijski rad pomognu pojedincima, parovima i obiteljima razvijati konstruktivne načine rješavanja sukoba koje će im pomoći da se bolje nose sa situacijama sukoba i da unaprijede svoje odnose.

U situaciji kada partneri ne mogu samostalno riješiti sukob i donijeti nužne, zajedničke odluke vezane za načine uređenja obiteljskih odnosa, od pomoći im može biti uključivanje u uslugu obiteljske medijacije. *"Obiteljska je medijacija kratkotrajni proces koji počiva na procesu rješavanja problema pregovaranjem i olakšavanju komunikacije između članova obitelji u kojem im treća osoba pomaže u identificiranju potreba, briga i strahova te osmišljavanju izvedivih i prihvatljivih rješenja sukoba kako bi se postigao zajednički sporazum."* (Sladović Franz, 2005.: 2).

U kontekstu unapređivanja konstruktivnih vještina rješavanja sukoba važno je napomenuti da su neke od glavnih uloga medijatora sljedeće: a) etička dužnost prekida posredovanja, odnosno medijacije ako medijator primijeti da postoji nesrazmjer moći koji će dovesti do toga da se jedna strana prikloni mišljenju druge zbog straha, srama, itd., b) nepristranost – može suprotstavljenim stranama u sukobu pomoći da dobiju osjećaj da se i njih čuje i poštuje (što nekada nije moguće nasamo kada partner ne želi saslušati drugog ili je previše subjektivan zbog svojih osjećaja pa razumije samo svoje interese, ne gleda situaciju objektivno kao što ju gleda

medijator, c) osnaživanje sudionika u odlučivanju o načinu rješavanja sukoba, d) promoviranje međusobnog uvažavanja sudionika (Sladović Franz, 2005.).

Obiteljska medijacija ima važnu ulogu te se prema preporuci Vijeća Europe smatra osobito korisnom intervencijom u situacijama obiteljskih sukoba jer takvi sukobi uključuju osobe koje imaju međuovisan i kontinuiran odnos, sukobi se pojavljuju u kontekstu snažnih emocija te utječu na sve članove obitelji, a posebice na djecu (Alinčić, 1999., prema Sladović Franz, 2005.: 8).

Uz unapređivanje kvalitete i dostupnosti obiteljske medijacije i drugih usluga kojima se nastoji pomoći članovima obitelji u razrješavanju sukoba, za razvoj profesije socijalnog rada važno je i kontinuirano provođenje istraživanja, te osiguranje supervizija i cjeloživotnih edukacija stručnjaka u ovom području.

6. Zaključak

Sukobi su sastavni dio svakog partnerskog odnosa. Iako su neizbježni u svakom partnerskom odnosu, učestalost njihova pojavljivanja, načini reagiranja partnera u sukobu te sposobnost razrješavanja sukoba u partnerskom odnosu, ovise o mnoštvo faktora. U ovom radu naglasak je stavljen na predstavljanje bitnih čimbenika koji oblikuju različite načine rješavanja partnerskih sukoba.

Iako se u literaturi mogu pronaći brojne tipologije u kojima su opisani različiti načini reagiranja partnera u situacijama partnerskih sukoba, sve vrste reakcija možemo svrstati u dvije osnovne skupine, a to su konstruktivni i destruktivni načini rješavanja partnerskih sukoba. Konstruktivni načini reagiranja su oni koji vode prema rješenju problema, suradnji partnera u pronalaženju najboljeg mogućeg rješenja za oboje, a destruktivni su oni koji dovode do izbjegavanja problema, ignoriranja svojih i partnerovih potreba, daljnjih nesporazuma, produbljivanja sukoba te u konačnici do propadanja odnosa.

Temeljem predstavljenih rezultata istraživanja u radu su predstavljene tri glavne grupe odrednica koje oblikuju različite načine rješavanja sukoba u partnerskom odnosu, a to su osobna obilježja, obilježja partnerskog odnosa i obilježja okoline.

Među osobnim obilježjima predstavljene su rezultati istraživanja koji se odnose na spol, seksualnu orijentaciju te razinu samopoštovanja i suosjećanja koje osoba posjeduje. Istraživački nalazi ukazuju na postojanje određenih razlika u reakcijama muškaraca i žena na situacije partnerskih sukoba, što je moguće povezati s različitim modelima rodne socijalizacije. Osobe u istospolnim vezama koriste slične strategije rješavanja sukoba kao osobe u heteroseksualnim vezama. Viši doživljaj samopoštovanja i kapacitet za suosjećanje pozitivno utječu na sposobnost konstruktivnog rješavanja sukoba.

S načinima rješavanja partnerskih sukoba povezana su i sljedeća predstavljena obilježja partnerskog odnosa: trajanje odnosa, doživljaj emocionalnog sagorijevanja u odnosu, seksualna intimnost, prethodna iskustva rješavanja sukoba i usklađenost partnera oko upravljanja obiteljskim financijama.

Vrlo važna odrednica načina rješavanja partnerskih sukoba proizlazi iz različitih iskustva osobe iz njene primarne obitelji. Različita istraživanja potvrđuju međugeneracijski prijenos nasilja, ali i drugih strategija rješavanja partnerskih sukoba.

U pokušaju da se što sveobuhvatnije definiraju odrednice različitih načina rješavanja sukoba u partnerskim odnosima, osim predstavljenih rezultata istraživanja, potrebno je uzeti u obzir i različite teorijske postavke. U ovom radu pojašnjena su osnovna polazišta teorije privrženosti, socijalnog učenja i sociometra koje nam daju važne smjernice za razumijevanje odrednica različitih načina rješavanja partnerskih sukoba.

Zaključno, u radu se ističe da je važno područje profesionalnog djelovanja socijalnih radnika vezano je uz unapređenje kvalitete života obitelji, što uključuje i provođenje različitih usluga (savjetovanja, obiteljske medijacije) koje mogu pomoći članovima obitelji u konstruktivnom razrješavanju međusobnih sukoba. S obzirom na sve veći porast konfliktnog potencijala u suvremenim obiteljima, navedene usluge i vještine socijalnih radnika u ovom području rada, postaju sve traženije. Stoga je važno u narednom razdoblju kroz sustavno ulaganje u kvalitetu obrazovanja i zapošljavanje stručnjaka u ovom području rada, osigurati njihovu što veću dostupnost i što bolju kvalitetu.

Literatura

1. Ajduković, M. i Pečnik, N. (2007). *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alinea.
2. Ajduković, M., Kregar Orešković, K. i Laklija, M. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 59-91.
3. Ajduković, M., Löw, A. i Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 527-553.
4. Alsemgeest, L. i Grobbelaar, C. (2015). Spouses' views of gender roles: financial management in marriage. *Journal of economic and financial sciences*, 8(3), 843-860.
5. Arslan, C., Hamarta, E. i Uslu, M. (2010). The relationship between conflict communication, self-esteem and life satisfaction in university students. *Educational research and reviews*, 5(1), 31-34.
6. Bandura, A. (1969). Social-learning theory of identificatory processes. U D.A. Goslin (ur.), *Patterns of family identifications in adolescents from different backgrounds* (str. 213-262). Chicago, IL: Rand McNally and Company.
7. Batinić, L. (2019). *Doprinos iskustava iz primarnih obitelji obaju partnera kvaliteti intimne veze u mlađoj odrasloj dobi*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
8. Blažeka Kokorić, S. (2005). *Povezanost iskustva u primarnoj obitelji s obilježjima partnerskih odnosa*. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
9. Blažeka Kokorić, S. (2007). Rješavanje partnerskih sukoba s obzirom na spol partnera, iskustvo i trajanje partnerskog odnosa. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 5-26.
10. Blažeka Kokorić, S. i Stolfa, G. (2021). Povezanost između obilježja partnerskih sukoba s doživljajem emocionalnog sagorijevanja i procjenom budućnosti partnerske veze. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 19(2), 419-434.

11. Blažeka Kokorić, S. i Matković, L. (2022). Povezanost samopoštovanja s rješavanjem sukoba u partnerskim vezama studenata. *Društvene i humanističke studije*, 2(19), 711-728.
12. Čubela Adorić, V. i Kovač, R. (2010). Skala uspješnosti rješavanja bračnih konflikata. U I. Tucak Junaković (ur.), *Zbirka psiholoških skala i upitnika* (str. 85 - 92). Zadar: Sveučilište u Zadru.
13. Deveci Şirin, H. i Deniz, M.E. (2016). The effect of the family training program on married women's couple-burnout levels. *Educational sciences: theory and practice*, 16, 1563-1585.
14. Dildar, S. i Amjad, N. (2017). Gender differences in conflict resolution styles in different roles: a systematic review. *Pakistan journal of social and clinical psychology*, 15(2), 37-41.
15. Farah, L.K. i Shahram, V. (2011). The effect of sexual training on marital satisfaction. *Procedia: social and behavioral sciences*, 30, 2581-2585.
16. Fisher, M. (2000). Sources of conflict and methods of conflict resolution. *International Peace and Conflict Resolution, School of International Service, The American University 1965*, 1-6.
17. Greeff, A.P. i Malherbe, H.L. (2001). Intimacy and marital satisfaction in spouses. *Journal of sex and marital therapy*, 27, 247-257.
18. Gu, Y.P. (2018). Types of listening. U J. Liantas (ur.), *TESOL encyclopaedia of English language teaching*. Hoboken, NJ: Wiley.
19. Hanak, M. (2020). *Komunikacija tijekom sukoba u partnerskim odnosima i dijadno nošenje sa stresom osoba istospolne seksualne orijentacije*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
20. IFSW (2014). *Global definition of social work*. Posjećeno 20.06.2023. na mrežnoj stranici IFSW-a: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>.

21. Kaya, F., Uluman, O.T., Sukut, T. i Balik, C.H.A. (2022). The predictive effect of self-compassion on relationship satisfaction and conflict resolution styles in romantic relationships in nursing students. *Nursing Forum*, 57(2), 608-614.
22. Kocijan-Hercigonja, D. i Hercigonja-Novković, V. (2009). Djeca, mladi i nasilje u obitelji. *Medicus*, 18(2), 181-184.
23. Kokorić, M., Šimunić, A. i Gregov, LJ. (2014). Stav o bračnim ulogama i percepcija obiteljskih odnosa kod zaposlenih supružnika. *Revija za socijalnu politiku*, 21(1), 1-17.
24. Krznarić Jaković, T. (2020). *Uloga kognitivnih i motivacijskih činitelja u predviđanju konstruktivne komunikacije prilikom sukoba u bliskim vezama*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
25. McCroskey, J.C., Richmond, V.P., Daly, J.A. i Falcione, R.L. (1977). Studies of the relationship between communication apprehension and self-esteem. *Human communication research*, 3(3), 269-277.
26. Novak, J. (2016). *Odnos srama, samopoštovanja i osobnih vrijednosti*. Diplomski rad. Osijek: Filozofski fakultet, Odjel za psihologiju.
27. Pamuk, M. I Durmuş, E. (2015). *Investigation of burnout in marriage*. *International journal of human sciences*, 12(1), 162-177.
28. Pečnik, N. (1994). Sukobi i strategije njihova rješavanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 1(1), 59-59.
29. Russell-Chapin, L.A., Chapin, T.J. i Sattler, L.G. (2001). The relationship of conflict resolution styles and certain marital satisfaction factors to marital distress. *The family journal: counseling and therapy for couples and families*, 9(3), 259-264.
30. Sakač, E. (2022). *Utjecaj nepovoljnih iskustava iz primarne obitelji na partnerske odnose u odrasloj dobi*. Završni rad. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.

- 31.** Sanderson, C.A. i Karetsky, K.H. (2002). Intimacy goals and strategies of conflict resolution in dating relationships: a mediational analysis. *Journal of social and personal relationships*, 19(3), 317-337.
- 32.** Shi, L. (1999). *Conflict resolution in romantic relationships: an examination of adult attachment and early attachment experience*. Texas: Texas Tech University.
- 33.** Sladović Franz, B. (2005). *Obilježja obiteljske medijacije*. Pregledni rad. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
- 34.** Skupnjak, D. (2020). Rješavanje konflikata i vještine asertivnosti. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 3(3), 98-116.
- 35.** Tavakol, Z., Nikbakht Nasrabadi, A., Behboodi Moghadam, Z., Salehiniya, H. i Rezaei, E. (2017). A review of the factors associated with marital satisfaction. *Galen medical journal*, 6(3), 197-207.
- 36.** Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 18/2022, 46/2022, 119/2022.
- 37.** Westman, M., Etzion, D. i Danon, E. (2001). Job insecurity and crossover of burnout in married couples. *Journal of organizational behavior*, 22, 467-481.